



● PÅRØRENDE
● PROGRAMMET

Et utdrag fra boken «Barnehagens betydning når barn er pårørende»

Barnehagens betydning når barn er pårørende

Barnehagen utgjør en av de viktigste omsorgsbasene for barn, og kan få en spesielt viktig rolle når familier rammes av sykdom, død og andre livsbelastninger. Gjennom forutsigbare og trygge rammer kan barn oppleve tilhørighet og deltakelse i hverdagen, og de kan få hjelp til å oppleve mening og sammenheng i en vanskelig tid.



Hvem er de pårørende barna?

De siste årene har det vært en positiv utvikling på feltet som omhandler barn som pårørende. Vi er mer oppmerksomme på disse barnas opplevelser og behov, noe som har gitt økt kunnskap, endre praksis og nye lovbestemmelser. Disse endringene skal forebygge at barna får problemer, og sikre at de får hjelpen de trenger for å mestre livssituasjonen de står i.

Fra 2010 er helsepersonell pliktig til å ivareta barn av pasienter med psykisk sykdom, rusmiddelavhengighet eller alvorlig somatisk sykdom. Det skal også være egne barneansvarlige i spesialisthelsetjenesten. Disse forpliktelsene

ble ytterligere styrket i 2018 da også pårørende til søsken og barn som etterlatte ble inkludert i forskriftene (jf. helsepersonelloven §10a og § 10b).

Det er vanskelig å tallfeste hvor mange barn som lever med søsken eller foreldre med sykdom eller funksjonsnedsettelse. Det er dokumentert at rundt 410 000 barn i Norge (37,3%) lever med at én forelder eller begge foreldrene har én eller flere psykiske lidelser eller rusproblemer. Disse barna vokser opp med en rekke bekymringer og har større risiko for å utvikle psykiske, sosiale og atferdsmessige problemer enn andre barn. Barna har også større risiko for å oppleve konfliktfylte familiespill, dårligere foreldrefungering og omsorgssvikt.

Ifølge kreftregisteret har over 34 000 barn under 18 år en forelder som har eller har hatt kreft. Årlig opplever rundt 700 barn å miste en av foreldrene til samme sykdom. Samlet har flere tusen barn i barnehage- og skolealder opplevd å miste en av foreldrene sine, noe som utgjør en risikofaktor for at barna utvikler langvarige og alvorlig problemer.¹ Det finnes selvsagt mange andre sykdommer og lidelser som også kan ramme familier. Det er med andre ord snakk om en stor gruppe barn som kan av ulike årsaker lever som pårørende eller etterlatte.

Når dette rammer barn i løpet av de første seks leveårene, vil barnehagen med stor sannsynlighet møte nettopp disse barna. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at andelen 1–2 åringer som gikk i barnehage i 2020 var 85,4 prosent, mens andelen 3–5 åringer i samme periode var hele 97,3 prosent. I dette ligger det et stort ansvar, men kanskje enda viktigere: store muligheter for ivaretagelse, støtte og tilhørighet. De mulighetene må vi gripe.

Avgrensning

Tematikken i denne boken vil i all hovedsak avgrenses slik at «barn som pårørende» som begrep forstås i overensstemmelse med lovteksten. Selv om ansatte i barnehagen ikke er helsepersonell og således ikke omfattes av pliktene som følger av lovverket, vil barnehagene likevel møte barna det gjelder, i hverdagen. Når det er sagt, møter barnehager barn uavhengig av om familiemedlemmet mottar helsehjelp eller ikke. Det kan like fullt foreligge et behov for informasjon og oppfølging for barna det gjelder.

Forståelsen av hvem som utgjør gruppen av barn som pårørende, kan med andre ord omfatte flere enn dem helsepersonell er forpliktet til å ivareta etter helsepersonelloven.

“ Samlet har flere tusen barn i barnehage- og skolealder opplevd å miste en av foreldrene sine, noe som utgjør en risikofaktor for at barna utvikler langvarige og alvorlig problemer.

Som Pårørendesenteret påpeker, kan barn anses som pårørende også i situasjoner som ikke omhandler sykdom. Dette kan blant annet gjelde de fire tusen barna som opplever at én av foreldrene, fortrinnsvis far, er i fengsel, eller de barna som har en forelder som skal tjenestegjøre i utlandet gjennom Forsvaret eller bistandsarbeid. I en slik utvidet forståelse av begrepet vil et barn være pårørende i enhver sammenheng der et familiemedlem «blir utsatt for noe eller skal delta i noe som endrer situasjonen i familien på en potensielt belastende måte for barnet».²

Jeg synes dette er en fornuftig måte å forstå gruppen av barn på, ettersom det tydeliggjør at barn kan ha behov for informasjon og oppfølging i en rekke ulike sammenhenger når familier rammes av livsbelastninger. Dette harmonerer også med min erfaring som psykolog.

Gjennom arbeidet mitt som mekler og sakkyndig i foreldretvistsaker har jeg sett hvordan barn rammes av foreldres konfliktfylte samlivsbrudd. Barna risikerer å dras inn i en voksenverden de verken har forutsetninger for å forstå eller mulighet til å håndtere. Når voksne ikke klarer å skjerme barna, kan barna bli symptombærere av foreldrenes konflikt. Det er lite tvil om at disse situasjonene påfører barna store belastninger, og at deres behov for informasjon og støtte er stort. Å omtale disse barna som pårørende kan tydeliggjøre både hvordan barna påvirkes, og hvilket ansvar både foreldre selv og involverte tjenester har overfor dem.

Videre har jeg gjennom arbeidet mitt med barn og familier som er rammet av krig og flukt, ofte tenkt at vi glemmer å anerkjenne at også disse barna kan være pårørende eller etterlatte. Barn og familier som har flyktningstatus eller søker asyl i landet vårt, vil ofte ha med seg en rekke belastende livserfaringer fra tiden før, under og etter flukten. Barna kan ha foreldre eller søsken med psykiske eller fysiske lidelser og funksjonsnedsettelse som følge av det de har opplevd. De kan også ha erfart at et nært familiemedlem har mistet livet. Å anerkjenne også disse barnas behov for hjelp til å forstå og håndtere sin situasjon som pårørende kan følgelig være av stor betydning.

Det er også viktig å huske på at det ikke er opp til omgivelsene å definere hvilke relasjoner som er betydningsfulle for barn. I omtalen av «barn som pårørende» refereres det i hovedsak til søsken, foreldre og dem som har omsorgsansvaret for barn. Barn kan likevel være svært knyttet til andre utenfor den nærmeste familien, som besteforeldre eller øvrige såkalte «signifikante andre». Selv om barna da ikke omtales som «pårørende» i den forstand, bør vi som er rundt barna, likevel ha forståelse for at de kan ha reaksjoner og behov som følge av at viktige mennesker rundt dem har mistet livet, blitt rammet av sykdom eller opplevd andre alvorlige hendelser. Kanskje tommelfingerregelen må være at barn er pårørende når de selv opplever å være det, eller når livsbelastninger griper inn i deres liv. Det betyr at vi som er rundt barn, må være sensitive for hva de trenger – uavhengig av lovtekstens formuleringer og begrepsbruk.

Opprinnelig publisert: 21. desember 2022

Et utdrag fra boken «Barnehagens betydning når barn er pårørende»

Skrevet av Heidi Wittrup Djup, psykologspesialist

Gjengitt med tillatelse.